
Pratarmė

Visas šio žurnalo numeris skirtas socialinei atskirčiai ir įvairiems jos aspektams analizuoti. Jame atskirtis išryškėja kaip daugialypis reiškinys, apimantis tiek ekonominius-struktūrinius, tiek sociokultūrinius gyvenimo aspektus. Tačiau, kaip teigiama daugelyje straipsnių, socialinė atskirtis netapatintina vien tik su skurdu ar materialine deprivacija, nes ją veikia daugybė rizikos faktorių. Todėl tiriant socialinę atskirtį svarbu turėti galvoje ir reliacinius bei sociokultūrinius aspektus, tokius kaip solidarumas, socialiniai ryšiai, dalyvavimas, integracija, sutarimas, diskriminavimas ir socialinio pilietiškumo normos, etc. Šią sociokultūriškai suvokiamą atskirtį apibūdina socialinė sanglauda (socialiniai santykiai bei tinklai) ir kultūrinė sanglauda, apimanti vertybes ir normas (Jehoel-Gijsbers, Vrooman 2007, 13–16). Pastarieji vertybių ir normų bei socialinės sanglaudos aspektai svarbiausi ir šiame numeryje pateiktose publikacijose.

Straipsnyje „Vienišos motinos, vartojimas ir socialinė atskirtis“ Aušra Maslauskaitė analizuoja vienišų išsiskyrusių motinų, auginančių nepilnamečius vaikus, vartojimo išteklius ir praktikas, kurios laikomos viena iš socialinės atskirties dimensijų. Šią atskirtį išreiškia nerealizuoti kelionių, būsto gerinimo, laisvalaikio, sporto ar grožio paslaugų poreikiai.

Jurga Bučaitė-Vilkė aptaria, kaip siekdamas sumažinti neigiamą stigmatizacijos poveikį socialinėje atskirtyje atsidūrusios visuomenės grupės naudojasi socialiniais paramos tinklais. Analizuodama pusiau struktūruotus interviu su jaunais bedarbiais vyrais straipsnyje „Ar nedarbas riboja? Bendruomeniškumas, socialiniai paramos tinklai ir dalyvavimas viešajame gyvenime“ autorė gilinasi į tai, kaip darbą praradę asmenys kuria ir naudojami socialiniais paramos tinklais, kokią prasmę suteikia stipriems ir silpniems socialiniams ryšiams ir kaip nedarbo situacijos sąlygotas bejėgiškumas, socialinė apatija ir galios trūkumas suardo jų turimus socialinius saitus, apriboja bendruomeninį gyvenimą.

Straipsnyje „Bedarbiai vyrai, geras gyvenimas ir socialinė atskirtis“ Artūras Tereskinas tęsia nedarbo ir socialinės atskirties santykio temą. Laikydamas socialinę atskirtį procesu ir būkle, kurioje individui neprieinamas minimalus gyvenimo kokybės ar „gero gyvenimo“ standartas,

autorius teigia, kad analizuojami 23–39 metų bedarbiai vyrai išgyvena socialinę atskirtį ir afektyviame bei emociniame lygmenyje, nes bedarbio statusas didina vyrų nesaugumo ir kartu gėdos jausmus, psichologinį diskomfortą, nepasitikėjimą savimi, pagarbos ir respektabilumo stoką. Patiriant save kaip niekingą, menkos vertės subjektą, negatyvi vertė tampa pagrindiniu vyrų savęs apibrėžimo ir kartu atpažinimo įrankiu. Tyrimas, pateiktas straipsnyje, taip pat rodo, kad gyvenimo kokybės ar gero gyvenimo analizė itin svarbi siekiant suvokti šios socialinės grupės socialinę atskirtį.

Rūta Petkevičiūtė ir Rasa Indriliūnaitė skirtingais aspektais nagrinėja nakvynės namuose įsikūrusių vyrų patirtis. Straipsnyje „Socialinės atskirties kriminalizavimas: įkalinimo patirties turinčių benamių atvejis“ Rūta Petkevičiūtė aptaria benamystės ir įkalinimo patirčių sankirtas, benamių stigmatizavimą ir kriminalizavimą. Skurdo, įkalinimo, benamystės, gyvenimo probleminės šeimos ir vaikų globos namuose patirčių kompleksas lemia daugiadimensinę šių vyrų atskirtį, komplikuoja bandymus išvengti susipinančių benamystės ir įkalinimo būklių. Straipsnyje „Į(si)traukimas į socialinių paslaugų sistemą: nakvynės namų gyventojų ir socialinių paslaugų įstaigų darbuotojų požiūris“ Rasa Indriliūnaitė gilinasi į tai, kaip nakvynės namų gyventojai apibūdina savo santykį su įvairiomis gerovės sistemos institucijomis ir jų darbuotojais. Ji taip pat pateikia socialinių darbuotojų požiūrį į benamių prisitaikymo prie nakvynės namų veiksmus ir praktikas, šios institucijos vaidmenį įtraukiant ir formuojant benamių priklausomybę nuo institucinės paramos.

Kiti du straipsniai skirti lėtinėmis neinfekcinėmis ligomis sergančių asmenų socialinei atskirčiai. Straipsnyje „Subjektyvi socialinė atskirtis kaip lėtinės ligos patirties aspektas“ Giedrė Baltrušaitytė ir Vylius Leonavičius aptaria sąsajas tarp lėtinės ligos ir subjektyvios socialinės atskirties. Straipsnyje „Lėtine neinfekcine liga sergančiųjų asmenų socialinė atskirtis: *makro* ir *mezo* socialinis lygmuo“ trys autoriai – Vylius Leonavičius, Giedrė Baltrušaitytė ir Eglė Večiorskytė – siekia išsiaiškinti, kaip lėtinė neinfekcinė liga ir lėtinis neinfekcinis negalavimas paveikia sergančių asmenų santykius su aplinkiniais. Šių mokslininkų teigimu, sergantys asmenys patiria dvigubą riziką, susijusią ne tik su lėtinės ligos keliamais biomedicininiais sutrikimais, bet ir su lėtinio neinfekcinio negalavimu, kuris laikomas sergančių asmenų socialiniu patyrimu. Lėtinis negalavimas sumažina sergančių asmenų laiko ir finansinius resursus, kurių nepajėgia kompensuoti įvairios *makro* ir *mezo* lygmens sveikatos bei socialinės institucijos, todėl jis tampa jų socialinės atskirties rizikos faktoriumi.

Straipsnyje „Alkoholio vartojimo ir priklausomybės nuo alkoholio sąvo-
kų apibrėžties problematika: socialinės dimensijos įtraukties aspektas“ Ilona
Tamutienė nagrinėja alkoholio vartojimo ir priklausomybės nuo alkoholio
nustatymo metodus, didžiausią dėmesį skirdama jų socialinėms dimensijoms.
Jos manymu, analizuojant šią problematiką daugiau dėmesio reiktų skirti ne
pačiai ligai, o alkoholio vartojimo žalai, kurią patiria pirminiai socialiniai
ryšiai (šeima) ir platesnė bendruomenė.

Straipsniuose išryškinti skirtingi socialinės atskirties rizikos faktoriai
gali padėti toliau plėtoti politines strategijas, skirtas šiai problemai spręsti
Lietuvoje.

Šis mokslinis tyrimas ir žurnalo numerio parengimas finansuojamas
Europos socialinio fondo lėšomis pagal visuotinės dotacijos priemonę.
Projektas „Socialinė atskirtis ir socialinis dalyvavimas pokyčių Lietuvoje“
(Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-02-045).

Artūras Tereškinas
Vyriausiasis redaktorius